

Bijlage HAVO

2015

tijdvak 1

geschiedenis

Bronnenboekje

Prehistorie en oudheid

bron 1

Velleius Paterculus (20 voor Chr. - 30) is lid van de militaire staf van de latere Romeinse keizer Tiberius. In de jaren 4 en 5 neemt hij deel aan een grote militaire campagne onder leiding van Tiberius naar de Elbe in Noord-Duitsland. Velleius schrijft hierover:

We hadden ons kamp opgeslagen aan deze zijde van de genoemde rivier (de Elbe), terwijl de andere zijde blonk van de wapens van de vijandelijke krijgers, die bij elke beweging en iedere manoeuvre van onze schepen meteen terugweken. Een van de barbaren, een man op leeftijd, met een opvallende lichaamsbouw en naar zijn kleding te oordelen grote waardigheid, stapte in een bootje (een uitgeholde boomstam, zoals daar gebruikelijk is) en stuurde dit vaartuig alleen naar het midden van de stroom. Daar vroeg hij toestemming om zonder gevaar op de oever te komen die wij bezet hielden, en Tiberius te zien. Dat verzoek werd ingewilligd. Nadat hij zijn schuitje had aangemeerd, keek hij lange tijd zwijgend naar Tiberius, en zei toen: "Onze krijgers zijn gek, want ze vereren jullie als goden wanneer jullie er niet zijn, en wanneer jullie er wel zijn, vrezen ze liever jullie wapens dan zich onder jullie hoede te stellen. Maar ik heb met uw welwillende toestemming, Tiberius, vandaag de goden gezien over wie ik tot nu toe alleen maar had gehoord. Mijn hele leven lang heb ik geen gelukkiger dag gewenst of beleefd." En nadat hem was toegestaan de hand van Tiberius aan te raken, keerde hij terug naar zijn bootje en bleef onafgebroken naar hem omkijken toen hij naar de oever van zijn stamgenoten terugvoer.

De middeleeuwen

bron 2

In 1348 sluiten de Prince of Wales (de Engelse troonopvolger) en Sir Henry Eam een overeenkomst:

Toekenning voor de duur van het leven aan Sir Henry Eam van een jaarlijkse rente ter waarde van 100 mark. De rente wordt in gelijke delen met Pasen en het St.-Michielsfeest (29 september) uitbetaald. (...) De genoemde Sir Henry (...) bood zich vrijwillig aan en beloofde zich zijn leven lang in dienst te stellen van de prins, en hem te vergezellen waarheen de prins maar wil (...), zowel in tijden van vrede als in tijden van oorlog. Hij zal voor hem tegen iedereen vechten (...), wanneer de prins strijdt voor de verdediging van zijn eigen gebieden. De prins van zijn kant wil Sir Henry graag een dusdanige beloning geven dat hij vast aan zijn hof wordt verbonden.

bron 3

In de elfde eeuw circuleert in West-Europa een Latijnse oorkonde waarin de Romeinse keizer Constantijn de Grote (306-337) bekend maakt:

Wij geven ons paleis en de provincies, plaatsen en steden van de stad Rome, heel Italië en de westelijke gebieden, aan onze zalige vader Silvester, bisschop van Rome en gemeenschappelijke paus. En door ons betrouwbaar, keizerlijk oordeel dragen we dit over in de macht en zeggenschap van hem en de pausen die hem opvolgen. Wij besluiten door deze keizerlijke verordening dat dit alles zo ingericht wordt en wij staan toe, dat al dit gebied afhankelijk blijft van de heilige, Romeinse kerk.

Vroegmoderne tijd

bron 4

Wouter Jacobsz. beschrijft wat er in 1578 in Amsterdam gebeurt:

Op 26 mei werd er in Amsterdam zwaar geleden door toedoen van de geuzen, die zich in die dagen zeer opdrongen. (...) Ze vaardigden enkele mensen af naar de magistraat (=het stadsbestuur) in het stadhuis (...). Daar vroegen zij aan de burgemeesters of zij hun een kerk in gebruik wilden geven (...). Nadat de burgemeesters geantwoord hadden dat ze daarmee niet konden instemmen, werden zij door de geuzen overvallen. (...)

Toen de geuzen de Dam en het stadhuis hadden ingenomen, verspreidden ze zich (...). Ze liepen door heel de stad met ontblote zwaarden in hun handen. Nadat ze de Dam, de poorten, de wallen en de kloosters goed in handen hadden gekregen, trok de resterende meute naar de minderbroeders (=kloosterorde), waar ze erg boosaardig tekeer gingen. Het altaar van de kerk en de beelden en andere versieringen gooiden ze kapot. De goederen van het klooster, huisraad, boeken, ornamenten, levensmiddelen en dergelijke, werden als buit meegenomen. De kloosterbroeders werden allemaal zwaar mishandeld, gevangengenomen, en gezamenlijk, onder lasterlijk roepen, over straat gedreven. Ze werden in een schip ruw op elkaar gegooid. (...) Ze werden allemaal samen de stad uitgevoerd en op de dijk gezet, vanwaar ieder zijns weegs mocht gaan.

bron 5

Een foto van de Oudezijds Voorburgwal in Amsterdam:

Toelichting

In 1661 koopt Jan Hartman het grachtenpand dat op de foto tweede van links staat. Hartman laat de zolder ombouwen tot een schuilkerk, waarin de rooms-katholieke eredienst wordt gehouden. Het pand wordt 'Ons' Lieve Heer op Solder' genoemd en is tot 1887 een belangrijke rooms-katholieke kerk in het centrum van Amsterdam.

bron 6

Op 15 november 1884 begint in Berlijn een conferentie van Europese regeringsvertegenwoordigers over Afrika. In zijn openingstoespraak zegt de Duitse rijkskanselier Von Bismarck:

Bij de uitnodiging voor deze conferentie heeft de keizerlijke regering zich laten leiden door de overtuiging dat alle uitgenodigde regeringen dezelfde wens hebben, namelijk dat de inheemse bevolking van Afrika zich kan aansluiten bij de beschaving. Dat kan door de binnenlanden van dit continent te openen voor de handel, door de bevolking opleidingsmogelijkheden te bieden, door missies en ondernemingen aan te moedigen de noodzakelijke kennis te verspreiden. En door aan te dringen op het uitbannen van de slavernij, vooral van de slavenhandel. (...) Het feit dat alle beschaafde naties veel belangstelling tonen voor de materiële ontwikkeling van Afrika, garandeert dat zij zullen samenwerken bij de opgave de handelsbetrekkingen met dit deel van de wereld te regelen.

bron 7

In 1922 publiceert de voormalige Duitse keizer Wilhelm II zijn memoires. Hierin schrijft hij over de revolutie van november 1918 in Duitsland:

De revolutie heeft onvoorstelbaar veel waardevoels vernietigd en is doorgedrukt, uitgerekend op het moment dat de strijd van het Duitse volk voor het herstel in de slotfase verkeerde en de krachten gebundeld hadden moeten worden voor de wederopbouw. Het was een misdaad tegen het Duitse volk. Ik weet dat velen die achter de sociaaldemocratische vlag stonden de revolutie niet hebben gewild. Ook diverse sociaaldemocratische leiders wilden de revolutie niet op dat moment. Velen van hen waren bereid om met mij samen te werken. De sociaaldemocraten waren echter niet in staat de revolutie tegen te houden en dat maakt ze medeverantwoordelijk voor de huidige politieke situatie in Duitsland. Dit valt hen des te zwaarder aan te rekenen, omdat de socialistische leiders dichter bij de revolutionaire massa stonden dan de vertegenwoordigers van de monarchie en dus veel meer invloed hadden kunnen uitoefenen. (...) De Duitse arbeidersklasse heeft schitterend onder mij gestreden op het slagveld en thuis jarenlang gezorgd voor voldoende munitie en wapens. Dat mag niet worden vergeten. Pas later raakte zij verdeeld. Dat was echter de schuld van agitatoren en revolutionairen, niet van het fatsoenlijke en vaderlandslievende deel van de arbeiders.

bron 8

Een verkiezingsposter van de NSDAP uit 1928:

Vertaling van de tekst:

Verbreek de Dawes-kettingen.

Nationaalsocialistische Duitse Arbeiderspartij, Hitlerbeweging, Lijst 10.

bron 9

In 1938 verklaart Adolf Hitler tijdens een toespraak over de Duitse jeugd:

Deze jongens komen op tienjarige leeftijd bij onze organisatie en krijgen dan voor het eerst frisse lucht, en dan, vier jaar later, gaan ze van het *Jungvolk* naar de *Hitlerjugend* en daar houden we ze voor nog eens vier jaar. En dan zijn we nog minder bereid hen terug te geven aan diegenen die klassen- en statusbarrières opwerpen en nemen hen liever op in de SA of de SS, in NSKK,¹⁾ enzovoort. En als ze daar achttien maanden of twee jaar zijn en nog altijd geen echte nationaalsocialisten zijn geworden, dan gaan ze naar de *Arbeitsdienst* en worden ze daar zes of zeven maanden bijgewerkt, en dat alles onder één enkel symbool, de Duitse spade. En als er na zes of zeven maanden nog altijd restanten van klassenbewustzijn of trots op status overgebleven zijn, dan zal de *Wehrmacht* de verdere behandeling voor twee jaar overnemen. En als ze dan na twee of vier jaar terugkeren, dan nemen we hen, om te voorkomen dat ze in oude gewoonten terugvallen, onmiddellijk op in de SA, SS, enzovoort en zullen ze de rest van hun leven niet meer vrij zijn.

noot 1 De SA, de SS en de NSKK zijn paramilitaire organisaties van de NSDAP

bron 10

Walter Frentz is in 1943 verslaggever voor het Duitse bioscoopjournaal. Hij maakt deze foto van zijn moeder in haar huis in de Duitse stad Stuttgart. De foto is genomen na een geallieerd bombardement op de stad in de herfst van 1943:

bron 11

In juli 1947 overlegt Molotov, de Russische minister van Buitenlandse Zaken, met Groot-Brittannië en Frankrijk over de invoering van het Marshallplan. Kort daarna verschijnt deze politieke prent in de Britse krant *Evening Standard* van tekenaar David Low, met als titel "Neuzen naar links!":

Onderschrift:
Mevrouw Molotovs School voor Satellieten.

Toelichting
Op het raam staat: Amerikaanse hotdog kraam.

bron 12

Op 24 oktober 1947 wordt de Amerikaanse striptekenaar Walt Disney ondervraagd door Robert E. Stripling, hoofd onderzoek van de commissie van 'anti-Amerikaanse activiteiten' van het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden:

Stripling: Wat is uw beroep?
Disney: Nou, ik ben producer van tekenfilms.
Stripling: Heeft u ooit last gehad van communisten die bij uw studio in dienst waren?
Disney: Jazeker, in het verleden had ik wel mensen in dienst van wie ik het sterke gevoel heb dat ze communist waren.
Stripling: Het is toch zo, meneer Disney, dat er in uw bedrijf is gestaakt?
Disney: Ja.
Stripling: Was naar uw mening deze staking georganiseerd door leden van de communistische partij?
Disney: Jazeker, dat bleek wel na verloop van tijd. Ik heb het sterke gevoel dat een communistische cel probeerde mijn tekenaars te ronselen en dat ze dat ook nog lukte. (...)
Stripling: Kunt u individuen noemen die tijdens de staking actief waren en van wie u denkt dat het communisten zijn?
Disney: Nou, ik heb wel het gevoel dat er een kunstenaar in mijn bedrijf is die in aanmerking komt. (...) Hij was niet echt een activist. Maar hij was wel het brein achter de acties, en ik denk dat hij een communist is. Hij heet David Hilberman.
Stripling: Hoe spel je dat?
Disney: H-i-l-b-e-r-m-a-n, geloof ik. Ik heb zijn dossier nog eens bekeken en ik ontdekte dat hij in de eerste plaats geen godsdienst had ingevuld en in de tweede plaats dat hij lange tijd in Moskou had gestudeerd, kunstgeschiedenis of zoiets. (...)
Stripling: Wat is uw persoonlijke opvatting over de communistische partij, mijnheer Disney? Is het eigenlijk wel een politieke partij?
Disney: Nee, volgens mij is het geen politieke partij. Volgens mij is het iets on-Amerikaans.